

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (шести състав)

27 февруари 2020 година *

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по гражданскоправни въпроси — Регламент (ЕС) № 1215/2012 — Член 15, параграф 5 и член 16, параграф 5 — Застраховка за „големи рискове“ — Клауза за предоставяне на компетентност, сключена между притежател на застрахователна полица и застраховател — Противопоставимост на тази клауза на застрахованото лице“

По дело C-803/18

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Върховен съд Литва) с акт от 7 декември 2018 г., постъпил в Съда на 20 декември 2018 г., в рамките на производството по дело

AAS „Balta“

срещу

UAB „Grifs AG“,

СЪДЪТ (шести състав),

състоящ се от: M. Safjan (докладчик), председател на състава, L. Bay Larsen и N. Jääskinen, съдии,

генерален адвокат: G. Hogan,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

- за AAS „Balta“, от S. Drazdauskas, advokatas,
- за UAB „Grifs AG“, от J. Milašauskienė, A. Bosaitė, M. Inta и G. Abromavičius, advokatai,
- за литовското правителство, от K. Dieninis, R. Butvydytė и G. Taluntytė, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от M. Heller и A. Steiblytė, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

* Език на производството: литовски.

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 15, параграф 5 и на член 16, параграф 5 от Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ L 351, 2012 г., стр. 1).
- 2 Запитването е подадено в рамките на съдебен спор между AAS „Balta“, застрахователно дружество със седалище в Латвия, и UAB „Grifs AG“ (наричано по-нататък „Grifs“), охранително дружество, регистрирано в Литва, във връзка с плащането на застрахователно обезщетение.

Правна уредба

Регламент № 1215/2012

- 3 Съгласно съображения 15, 18 и 19 от Регламент № 1215/2012:
 - „(15) Правилата за компетентността следва да са във висока степен предвидими и основани на принципа, че компетентността по правило се основава на местоживеенето на ответника.
[...]
 - [...]
 - (18) Във връзка със застраховането, потребителските и трудовите договори по-слабата страна следва да бъде защитена от правила за компетентност, които са в по-висока степен благоприятни за нейните интереси, отколкото общите правила.
 - (19) Автономията на страните по договор[и], различни от застрахователен, потребителски или трудов договор, където се допуска само ограничена автономия при избора на компетентен съд, следва да бъде съблюдавана при условията за изключителните основания за компетентност, предвидени в настоящия регламент“.
- 4 Член 4, параграф 1 от този регламент гласи:
 - „При условията на настоящия регламент, искиове срещу лица, които имат местоживеене в държава членка, независимо от тяхното гражданство, се предявяват пред съдилищата на тази държава членка“.
- 5 Съгласно член 5, параграф 1 от посочения регламент:
 - „Срещу лица, които имат местоживеене в държава членка, могат да бъдат предявявани искиове в съдилищата на друга държава членка само при съблюдаване на правилата, установени в раздели 2—7 от настоящата глава“.
- 6 Правилата за компетентност по дела във връзка със застраховане, уредени в глава II, раздел 3 от Регламент № 1215/2012, се съдържат в членове 10—16 от него.

7 Член 10 от този регламент гласи следното:

„По дела във връзка със застраховане компетентността се определя от нормите на настоящия раздел, без да се засягат разпоредбите на член 6 и член 7, параграф 5“.

8 Член 11, параграф 1, буква б) от Регламент № 1215/2012 предвижда, че срещу застраховател с местоживеене в държава членка може да бъде предявен иск в друга държава членка в случай на искове, предявени от притежателя на полицата, застрахования или трето ползващо се лице, в съдилищата по мястото, където ищецът има местоживеене.

9 Член 12 от този регламент предвижда:

„По отношение на застраховка за отговорност или застраховка на недвижима собственост срещу застрахователя може наред с това да бъде предявен иск в съдилищата, където е настъпило вредоносното събитие. Същото се прилага и ако движимо и недвижимо имущество се покрива от една и съща застрахователна полица и двете са неблагоприятно засегнати от едно и също застрахователно събитие“.

10 Член 15 от този регламент гласи:

„Разпоредбите на настоящия раздел могат да се дерогират само със споразумение:

[...]

3) което е сключено между притежател на полица и застраховател, ако и двамата по време на сключване на договора са имали местоживеене или обичайно пребиваване в една и съща държава членка, и което споразумение предоставя компетентност на съдилищата на тази държава членка, дори ако вредоносното събитие се случи в чужбина, при условие че това споразумение не противоречи на правото на тази държава членка;

4) което е сключено с притежател на полица, който няма местоживеене в държава членка, освен дотолкова, доколкото застраховката е задължителна или е относно недвижима собственост в държава членка, или

5) което се отнася до договор за застраховка дотолкова, доколкото покрива един или повече от рисковете по член 16“.

11 Съгласно член 16 от същия регламент:

„Рисковете по член 15, параграф 5 са следните:

[...]

5) независимо от точки 1—4, всякакви „големи рискове“, съгласно определението в Директива 2009/138/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2009 г. относно започването и упражняването на застрахователна и презастрахователна дейност (Платежоспособност II) [(ОВ L 335, 2009 г., стр. 1)]“.

12 Член 25, параграф 1 от Регламент № 1215/2012 гласи следното:

„Ако страните, независимо от местоживеенето им, са се договорили, че съд или съдилищата на държава членка са компетентни за разрешаване на всякакви спорове, които са възникнали или които могат да възникнат във връзка с определено правоотношение, този съд или тези съдилища имат компетентност, освен ако споразумението е недействително по отношение на

материалноправната си действителност съгласно правото на тази държава членка. Тази компетентност е изключителна, освен ако страните са уговорили друго. Споразумението за предоставяне на компетентност се сключва:

- а) писмено или устно, потвърдено с писмени доказателства;
- б) във форма, която е съобразена с практиките, които страните са установили помежду си; или
- в) в международната търговия, във форма, която е съобразена с обичая, който страните познават или е трябвало да познават и който в тази търговска дейност е широко известен на страните и редовно се съблюдава от страните по договори от вида, приложим в конкретната търговска дейност“.

13 Член 63, параграф 1 от този регламент предвижда:

„За целите на настоящия регламент търговско дружество или друго юридическо лице или сдружение на физически или юридически лица имат местоживееене в мястото, където се намира тяхното:

- а) седалище по устав;
- б) централно управление, или
- в) основно място на стопанска дейност.

[...]“.

Директива 2009/138

14 Член 13, точка 27 от Директива 2009/138, изменена с Директива 2013/58/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 11 декември 2013 г. (ОВ L 341, 2013 г., стр. 1) (наричана по-нататък „Директива 2009/138“), определя понятието „големи рискове“ за целите на последната.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

- 15 Grifs предоставя охранителни услуги. „Grifs AG“ SIA, регистрирано в Латвия, е собственик на Grifs, притежаващ всички дялове от дружеството. На 31 юли 2012 г. Grifs AG и Balta сключват договор за обща застраховка за гражданска отговорност (наричан по-нататък „договорът за застраховка“), обхващащ и гражданската отговорност на Grifs.
- 16 Общите условия на договора за застраховка предвиждат, че всички спорове във връзка с този договор се уреждат чрез преговори, а в случай че страните не постигнат разбирателство, спорът се решава от латвийския съд въз основа на действащите закони на територията на Република Латвия.
- 17 На 21 август 2012 г. е извършена кражба на бижута и банкноти в бижутерия, собственост на UAB „Jaunystės romantika“, в Алитус (Литва), която се охранява от Grifs по силата на договор за охрана. След предявяването пред литовски съд на иск за обезщетение за претърпените в резултат на тази кражба вреди, на Jaunystės romantika и осигурителя му, ERGO Insurance SE, са присъдени обезщетение за претърпените вреди и направените разноски. Установена е груба небрежност от страна на Grifs и наличието на пряка причинно-следствена връзка между претърпените вреди и бездействието на това дружество.

- 18 След приключването на производството по иска за обезщетение, Grifs предявява иск пред Vilniaus apygardos teismas (Районен съд Вилнюс, Литва), с искане Balta да бъде осъдено да плати сумата 114 941,58 EUR, представляваща застрахователно обезщетение, ведно с лихвите и разноските, въз основа на договора за застраховка. С решение от 21 ноември 2017 г. Vilniaus apygardos teismas (Районен съд Вилнюс) установява, че не е компетентен да разгледа този иск, отбелязвайки, че съгласно общите условия на договора за застраховка всички съдебни спорове във връзка с него трябва да бъдат разглеждани от латвийския съд въз основа на латвийския закон. Освен това, доколкото дружеството, сключило договора за застраховка, а именно Grifs AG, притежава Grifs, Vilniaus apygardos teismas (Районен съд Вилнюс) приема, че макар и да е било изразено непряко, съгласието на Grifs с всички клаузи на договора, включително и тези относно подсъдността, не поражда съмнение.
- 19 Grifs подава жалба срещу това съдебно решение, въз основа на която с решение от 29 март 2018 г. Lietuvos apeliacinis teismas (Апелативен съд Литва) отменя решението и връща делото пред Vilniaus apygardos teismas (Районен съд Вилнюс) за ново произнасяне по допустимостта на иска на Grifs.
- 20 В решението си Lietuvos apeliacinis teismas (Апелативен съд Литва) приема, че постигнатото съгласие между страните по договора за застраховка, че споровете във връзка с този договор ще се разглеждат от латвийския съд въз основа на действащите закони на територията на Латвия, не задължава Grifs да предяви иска си изключително пред латвийски съд. Всъщност това дружество имало качеството на „застраховано лице“ по договора за застраховка и поради това имало право да избере друго основание за компетентност, предвидено в член 11 от Регламент № 1215/2012.
- 21 Balta подава касационна жалба през запитващата юрисдикция, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Върховен съд Литва), срещу решението на Lietuvos apeliacinis teismas (Апелативен съд Литва) от 29 март 2018 г.
- 22 Запитващата юрисдикция изразява съмнение, че съображенията на Съда, изложени в решение от 12 май 2005 г., Société financière et industrielle du Peloux (C-112/03, EU:C:2005:280) във връзка с правната защита на икономически по-слабите лица, са относими и в случая, когато застраховката покрива „голям риск“, по-конкретно с оглед на решение от 13 юли 2017 г., Assens Havn (C-368/16, EU:C:2017:546).
- 23 В това отношение запитващата юрисдикция подчертава, от една страна, че след като застрахованата дейност отговаря на критериите за „голям риск“ по смисъла на член 16, параграф 5 от Регламент № 1215/2012, би следвало по принцип да се презумира, че страните по застрахователното правоотношение са икономически силни и би трябвало да бъдат свободни да се отклонят от разпоредбите относно подсъдността, съдържащи се в раздел 3 от глава II от този регламент. От друга страна, тази юрисдикция счита, че спецификите на притежателя на полицата невинаги отговарят на положението и икономическата мощ на застрахованото лице. В този случай би могло следователно да се окаже необходимо да се гарантира балансът между правата и задълженията на страните по договора за застраховка. Границата между свободата на договаряне и необходимостта от защита на икономически по-слабата страна обаче не била съвсем ясна.
- 24 При тези обстоятелства Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Върховен съд Литва) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 15, параграф 5 и член 16, параграф 5 от [Регламент № 1215/2012] да се разбират в смисъл, че при застраховка „големи рискове“ споразумение за предоставяне на компетентност, включено в застрахователния договор между притежателя на полицата и застрахователя, може

да се противопостави на застраховано по този договор лице, което не се е съгласило изрично с тази клауза и което обичайно пребивава или е установено в държава членка, различна от тази [по местоживеенето] на притежателя на полицата и на застрахователя?“.

По преюдициалния въпрос

- 25 С въпроса си запитващата юрисдикция пита по същество дали член 15, параграф 5 и член 16, параграф 5 от Регламент № 1215/2012 трябва да се тълкуват в смисъл, че клаузата за предоставяне на компетентност, предвидена в договор за застраховка за „голям риск“ по смисъла на последната разпоредба, сключен от притежателя на полицата и застрахователя, може да се противопостави на застрахованото с този договор лице, което не е професионалист в застрахователния сектор, не се е съгласявало с тази клауза и чието местоживеене е в държава членка, различна от тази по местоживеенето на притежателя на полицата и на застрахователя.
- 26 В това отношение следва да се припомни, че доколкото членове 15 и 16 от Регламент № 1215/2012 възпроизвеждат текстовете, съответно, на членове 13 и 14 от Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ L 12, 2001 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 3, стр. 74), тълкуването на Съда на разпоредбите от последния регламент е валидно и за еквивалентните им разпоредби от Регламент № 1215/2012 (вж. по аналогия решение от 31 януари 2018 г., Hofsoe, C-106/17, EU:C:2018:50, т. 36).
- 27 Безспорно е, че раздел 3 от глава II от Регламент № 1215/2012 установява правила за компетентност в областта на застраховането, предназначени да защитят икономически по-слабата страна по договора чрез правила, които са в по-висока степен благоприятни за нейните интереси, отколкото предвиждат общите правила, съгласно съображение 18 от посочения регламент (решение от 31 януари 2018 г., Hofsoe, C-106/17, EU:C:2018:50, т. 39 и цитираната съдебна практика).
- 28 Така, от една страна, член 11, параграф 1, буква б) от Регламент № 1215/2012 предвижда, че срещу застрахователя с местоживеене на територията на държава членка може да бъде предявен иск в друга държава членка, на територията на която е местоживеенето на ищеца, в случай на искове, предявени от притежателя на полицата, застрахованото лице или ползващото се от застрахователното обезщетение лице. От друга страна, член 12 от този регламент предвижда, че ако става въпрос за застраховка за отговорност или застраховка на недвижима собственост, срещу застрахователя може наред с това да бъде предявен иск в съдилищата, където е настъпило вредоносното събитие. Тези правила гарантират, че по-слабата страна, която възнамерява да призове пред съд по-силната страна, ще може да го направи пред леснодостъпна юрисдикция на държава членка.
- 29 Независимо от това в някои случаи Регламент № 1215/2012 предвижда възможността за дерогиране на правилата за подсъдността в областта на застраховането чрез споразумения, по-специално съгласно член 15, параграф 5 от този регламент, чрез споразумения, които се отнасят до договор за застраховка, доколкото той покрива един или повече от рисковете, изброени в член 16 от него.
- 30 В настоящия случай запитващата юрисдикция уточнява, че разглежданият в главното производство договор за застраховка покрива „големи рискове“, като посочените в член 16, параграф 5 от Регламент № 1215/2012, и препраща към Директива № 2009/138, която в член 13, точка 27 определя понятието „големи рискове“ и установява някои категории рискове, попадащи в това понятие.

- 31 В този контекст следва да се прецени дали клауза за предоставяне на компетентност, уговорена в такъв договор, може да обвърже третото застраховано лице, което не е страна по този договор и което не се е съгласявало с клаузите на този договор.
- 32 За да се установи дали застрахованото лице може, като трето лице по договор за застраховка за „голям риск“, да бъде обвързано от клауза за предоставяне на компетентност, съгласно която компетентни са единствено юрисдикциите по местоживеенето на застрахователното дружество, следва да се разгледат текстът на член 15, параграф 5 от Регламент № 1215/2012 и системата от правила, които той предвижда в областта на застраховането, техният генезис и целите, на които той се основава.
- 33 Що се отнася, първо, до текста на член 15, параграф 5 от Регламент № 1215/2012, би могло, разбира се, да се приеме, доколкото този параграф посочва единствено споразуменията, които се отнасят до договор за застраховка, а не за разлика от параграфи 3 и 4 от същия член 15 страните по споразумението, че след като в договор за застраховка за „голям риск“ е уговорена валидна клауза за предоставяне на компетентност, на нея може да се позове всяко лице, което иска да упражни правата си по силата на този договор, включително и срещу третото застраховано лице.
- 34 Тази разлика между текста на параграф 5 и този на други параграфи от член 15 от Регламент № 1215/2012 се обяснява обаче с генезиса на този член. Както е видно от точка 140 от доклада на P. Schlosser относно споразумението за присъединяване на Кралство Дания, Ирландия и Обединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия към Конвенцията относно компетентността и изпълнението на съдебните решения по граждански и търговски дела, както и към Протокола за тълкуването ѝ от Съда (ОВ С 59, 1979 г., стр. 71), с цел допълване на последната конвенция към момента на присъединяването на Обединеното кралство през 1978 г., без да се определя абстрактен и общ критерий за разграничаване на положенията, при които биха били допуснати клаузи за предоставяне на компетентност, е било решено да се изготви списък на договорите за застраховка, за които следва да се разшири допустимостта на такива клаузи. Както е видно от тази точка от посочения доклад обаче, това допълнение не е целяло по никакъв начин да направи такива клаузи за предоставяне на компетентност противопоставими по отношение на трети лица.
- 35 Що се отнася, второ, до системата на разпоредбите в раздел 3 от глава II от Регламент № 1215/2012, важно е да се отбележи, че Регламент № 44/2001 е разширил списъка на лицата, които могат да предявят иск срещу застрахователя пред съд, като е включил застрахованите лица в член 9, параграф 1, буква б) от този регламент, станал впоследствие член 11, параграф 1, буква б) от Регламент № 1215/2012, без да прави никакво разграничение в зависимост от вида на застрахованите рискове. Предоставената по този начин защита на застрахованите лица обаче би била неефикасна, ако по отношение на договорите за застраховка за „големи рискове“ компетентната юрисдикция се определяше въз основа на клауза за предоставяне на компетентност, с която застрахованото лице не се е съгласявало.
- 36 Що се отнася, трето, до целите, на които се основава раздел 3 от глава II от Регламент № 1215/2012, Съдът вече е отбелязал, че в случая на договор за застраховка, сключен в полза на трето лице, включената в него клауза за предоставяне на компетентност, с която то не се е съгласявало, не може да му се противопостави в съдебен спор, породен от този договор, освен ако тя не накърнява целта за защита на икономически по-слабото лице (решение от 12 май 2005 г., *Société financière et industrielle du Peloux*, C-112/03, EU:C:2005:280, т. 38).
- 37 Също така Съдът е припомнил, че в материята на застраховането предоставянето на компетентност остава стриктно ограничено от целта за защита на икономически по-слабата страна (решение от 13 юли 2017 г., *Assens Havn*, C-368/16, EU:C:2017:546, т. 36).

- 38 При това положение следва да се прецени дали това съображение е валидно по същия начин и в материята на договорите за застраховка за „голям риск“, в която застрахованите лица могат, подобно на застрахователите и на притежателите на застрахователни полици, да разполагат със значителна икономическа мощ.
- 39 В това отношение е безспорно, че с оглед на икономическата им мощ законодателят на Съюза е предоставил на притежателя на застрахователна полица и на застрахователя правото да изберат компетентната юрисдикция, включително като дерогират защитните правила във връзка с компетентността, уредени в раздел 3 от глава II от Регламент № 1215/2012. Така, от доклада на P. Schlosser, споменат в точка 34 от настоящото решение, става ясно, че признатата на страните възможност да се отклонят от общите правила за компетентност в материята на договори, които впоследствие са станали договори за застраховка за „голям риск“, е била предназначена да отчете факта, че доколкото засегнатите дружества са мощни предприятия, страните по договора за застраховка са равнопоставени и допълнителна защита на по-слабата страна не е оправдана.
- 40 Все пак от тази констатация не може да се направи извод, че икономическата мощ на застрахованото лице и тази на застрахователите и на притежателите на полици са идентични или сходни. Поради това въпросът дали трето лице по договор за застраховка за „голям риск“ може да се счита за икономически по-слабото лице, не зависи единствено от факта, че сключеният между страните договор за застраховка попада в категорията на договорите за застраховка за „голям риск“.
- 41 Ето защо следва да се приеме, че възможността за дерогиране на общите правила за компетентността в договорите за застраховка за „голям риск“ се прилага единствено в отношенията между договарящите страни и не може по общо правило да се разпростре и по отношение на третото застраховано лице.
- 42 Съдът вече е подчертал, че преценка във всеки отделен случай дали дадено лице може да се счита за „по-слаба страна“, би породила риск от правна несигурност и би противоречала на целта на Регламент № 1215/2012, обявена в съображение 15 от него, съгласно което правилата за компетентността трябва да са във висока степен предвидими (вж. в този смисъл решение от 20 юли 2017 г., MMA IARD, C-340/16, EU:C:2017:576, т. 34).
- 43 Това съображение е още повече валидно в областта на договорите за застраховка, покриващи „голям риск“. Всъщност, както основателно отбелязва запитващата юрисдикция, член 13, точка 27 от Директива 2009/138 предвижда множество критерии, които трябва да се преценяват заедно и чиято преценка невинаги е систематична. Тази преценка може да изисква задълбочени и потенциално сложни проверки, което би противоречало на намерението да се направят предвидими правилата за подсъдността.
- 44 При това положение съгласно постоянната съдебна практика целта за защита, на която почива раздел 3 от глава II от Регламент № 1215/2012, предполага, че специалните правила за компетентност, предвидени в посочените разпоредби, не се прилагат спрямо лицата, за които тази защита не е оправдана (вж. в този смисъл решение от 31 януари 2018 г., Hofsoe, C-106/17, EU:C:2018:50, т. 41 и цитираната съдебна практика).
- 45 Макар от това да следва, че никаква специална защита не е оправдана в отношенията между професионалисти от застрахователния сектор, за никой от които не може да се предположи, че е по-слаб от другия (решение от 31 януари 2018 г., Hofsoe, C-106/17, EU:C:2018:50, т. 42 и цитираната съдебна практика), безспорно е, че в настоящия случай третото застраховано лице, а именно Grifs, не е професионалист в застрахователния сектор.

- 46 При тези условия на поставения въпрос следва да се отговори, че член 15, параграф 5 и член 16, параграф 5 от Регламент № 1215/2012 трябва да се тълкуват в смисъл, че клаузата за предоставяне на компетентност, предвидена в договор за застраховка за „голям риск“ по смисъла на последната разпоредба, сключен от притежателя на полицата и застрахователя, не може да бъде противопоставена на застрахованото с този договор лице, което не е професионалист в сектора на застраховането, не се е съгласявало с тази клауза и чието местоживееене е в държава членка, различна от тази по местоживееенето на притежателя на полицата и на застрахователя.

По съдебните разноски

- 47 С оглед на обстоятелството, че за страните в главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (шести състав) реши:

Член 15, параграф 5 и член 16, параграф 5 от Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела трябва да се тълкуват в смисъл, че клаузата за предоставяне на компетентност, предвидена в договор за застраховка за „голям риск“ по смисъла на последната разпоредба, сключен от притежателя на полицата и застрахователя, не може да бъде противопоставена на застрахованото с този договор лице, което не е професионалист в сектора на застраховането, не се е съгласило с тази клауза и чието местоживееене е в държава членка, различна от тази по местоживееенето на притежателя на полицата и на застрахователя.

Подписи